

Філософія

УДК 342.114.5:327.39

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20331018>**Конфлікт моральних і правових цінностей як чинник соціальної фрустрації****Кочетов Леонід Глібович,**

аспірант кафедри філософії та політології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна, <https://orcid.org/0009-0007-6497-644X>

Прийнято 05.05.2026 | Опубліковано: 21.05.2026

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів взаємозв'язку моралі й права, конфлікту моральних і правових цінностей як деструктивного чинника, який породжує ситуацію соціальної фрустрації. У умовах сучасної світоглядної кризи, динамічних соціальних змін особливо значення набуває соціально-філософське дослідження проблем, пов'язаних із суперечностями взаємодії моралі і права. Метою статті є дослідження конфлікту моральних і правових цінностей як чинника соціальної фрустрації. Методологія дослідження ґрунтується на використанні сукупності філософських та загальнонаукових методів, зокрема, аксіологічного, діалектичного і феноменологічного, логіко-семантичного, системно-структурного і порівняльно-історичного, теоретико-правового прогнозування та моделювання, методів аналізу та синтезу, індукції й дедукції, а також принципів детерменізму й об'єктивності, цілісності й всебічності та інших. Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного аналізу зроблено висновок*

про конфлікт між моральними і правовими цінностями як потужного чинника соціальної фрустрації, що проявляється як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. Фрустрація у цьому контексті постає як маркер втрати моральної легітимності права, свідчить про те, що закон перестав виконувати свою головну функцію – бути інструментом етичної гармонізації соціуму. Доведено, що подолання цього конфлікту вимагає відмови від вузькопозитивістського розуміння права на користь аксіологічної модернізації всієї правової системи, за якої правова норма розглядається як логічне продовження морального консенсусу суспільства. Констатовано, що стабільність суспільства в майбутньому залежатиме від спроможності держави інтегрувати фундаментальні етичні імперативи в архітектуру правових норм, створення інклюзивного середовища, в якому закон захищає людську гідність не лише формально, а й фактично. Висновується, що лише через такий синтез моралі та права можливо трансформувати деструктивну енергію суспільного невдоволення у конструктивний розвиток правової держави та громадянського суспільства. Перспективою подальших досліджень є колективний вимір фрустрації, емпіричне вивчення її рівня в конкретних соціальних групах залежно від типу ціннісного конфлікту.

Ключові слова: соціальна норма, право, мораль, правова система, правова культура, фрустрація, конфлікт цінностей, ціннісно-нормативна система, соціальне регулювання.

The conflict of moral and legal values as a factor of social frustration

Leonid Kochetov,

PhD Student, Department of Philosophy and Political Science,

Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0007-6497-644X>

Abstract. *The article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the relationship between morality and law, the conflict of moral and legal values as a destructive factor that generates a situation of social frustration. In the context of the modern ideological crisis and dynamic social changes, the socio-philosophical study of problems related to the contradictions in the interaction of morality and law is of particular importance. **The purpose of the article** is to study the conflict of moral and legal values as a factor of social frustration. **The research methodology** is based on the use of a set of philosophical and general scientific methods, in particular, axiological, dialectical and phenomenological, logical-semantic, systemic-structural and comparative-historical, theoretical and legal forecasting and modeling, methods of analysis and synthesis, induction and deduction, as well as the principles of determinism and objectivity, integrity and comprehensiveness, and others. **Conclusions and prospects for further research.** Based on the analysis, a conclusion was drawn about the conflict between moral and legal values as a powerful factor of social frustration, which manifests itself both at the individual and societal levels. Frustration in this context appears as a marker of the loss of moral legitimacy of law, indicating that the law has ceased to fulfill its main function – to be an instrument of ethical harmonization of society. It is proven that overcoming this conflict requires abandoning a narrowly positivist understanding of law in favor of an axiological modernization of the entire legal system, in which the legal norm is viewed as a logical continuation of the moral consensus of society. It is stated that the stability of society in the future will depend on the state's ability to integrate fundamental ethical imperatives into the architecture of legal norms, creating an inclusive environment in which the law protects human dignity not only formally, but also in fact. It is concluded that only through such a synthesis of morality and law is it possible to transform the destructive energy of social discontent into the constructive development of the rule of law and civil society. The prospect of further research is the collective*

measurement of frustration, empirical study of its level in specific social groups depending on the type of value conflict.

Keywords: *social norm, law, morality, legal system, legal culture, frustration, conflict of values, value-normative system, social regulation.*

Постановка проблеми. У сучасному динамічному соціумі право перестає бути лише сукупністю загальнообов'язкових норм, а й перетворюється на складне поле ціннісного протистояння. Фундаментальна проблема полягає в наростанні дисонансу між позитивним правом, що втілене в державних актах, та моральними очікуваннями суспільства, які базуються на традиційних уявленнях про справедливість, совість та добро. Коли правовий інструментарій стає занадто формалізованим або відірваним від етичного підґрунтя, він втрачає свою легітимність у свідомості громадян. Це створює ситуацію, за якої законне не сприймається як справедливе, а морально виправдане опиняється поза межами правового поля, що руйнує цілісність суспільного договору.

Цей ціннісний розрив стає ключовим детермінантом соціальної фрустрації – специфічного психоемоційного стану колективного безсилля та розчарування. Фрустрація виникає тоді, коли суб'єкт стикається з непереборними перешкодами на шляху до реалізації своїх базових запитів на правову захищеність та соціальну правду. У ситуації, де правові інститути демонструють вибірковість, корупційну вразливість або бюрократичну глухоту до моральних імперативів, індивід відчуває дезорієнтацію. Блокування життєво важливих очікувань щодо справедливості призводить до накопичення внутрішньої напруги, яка згодом трансформується у правовий нігілізм, соціальну апатію або радикальні форми протестної поведінки[15].

Таким чином, конфлікт моральних і правових цінностей виступає не просто теоретичним парадоксом, а реальним чинником деструкції соціального

капіталу. Поглиблення фрустрації свідчить про глибоку кризу довіри, де право сприймається як відчужена, репресивна сила, а не як засіб гармонізації інтересів. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю пошуку механізмів аксіологічного примирення: право має бути не лише легальним (відповідним процедури), а й морально релевантним. Тільки через подолання цього дуалізму можливо нівелювати фрустраційні настрої в суспільстві та відновити роль права як вищої цінності, що забезпечує стабільний і безпечний розвиток людської особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки спостерігається істотне зростання кількості наукових публікацій, присвячених аналізу та з'ясуванню сутнісних засад взаємозв'язку права і моралі як соціальних регуляторів. Філософсько-правові аспекти взаємозв'язку права і моралі розглянуто у працях Ю. Бондар, П. Гетьмана, А. Гусейнова, О. Данільяна, О. Дзьобаня, С. Дрожжиної, О. Єлманової, М. Космій, М. Недюхи, В. Нерсисянцата ін. Про окремі аспекти конфлікту моральних і правових цінностей як чинника соціальної фрустрації йдеться у роботах із загальної теорії права, зокрема, С. Алексеєва, О. Балинської, М. Кельмана, С. Максимова, Н. Матузова, Н. Моїсєєва, В. Москаленка, О. Скакун, С. Сливки. Суперечності взаємодії моралі і права в історико-культурному вимірі та в сучасному суспільстві аналізують Л. Газнюк, Т. Дишкант, С. Качурова, Н. Ковальчук, С. Мануйлов, О. Сінькевич, О. Невельська-Гордєєва, О. Стасєвська, О. Уманець та інші дослідники.

Однак, науковці переважно приділяють увагу соціально-філософському та правознавчому аналізу взаємодії права і моралі, а проблематика конфлікту моральних і правових цінностей як чинника соціальної фрустрації залишається малодослідженою.

Метою статті є соціально-філософське дослідження конфлікту моральних і правових цінностей як чинника соціальної фрустрації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Здійснити філософсько-правовий аналіз моралій праваяк елементів загальнокультурної нормативної системи.
2. Розглянути конфлікт між моральними і правовими цінностями як особливий різновид ціннісного конфлікту.
3. Виявити чинники і механізми, що посилюють фрустрацію внаслідок ціннісного конфлікту та визначити шляхи її мінімізації.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні сукупності філософських та загальнонаукових методів, зокрема, аксіологічного, діалектичного і феноменологічного, логіко-семантичного, теоретико-правового прогнозування та моделювання, системно-структурного і порівняльно-історичного, методів аналізу та синтезу, індукції й дедукції, а також принципів детерменізму й об'єктивності, методологічного плюралізму, цілісності й всебічності та інших.

Виклад основного матеріалу. Проблема конфлікту між моральними та правовими цінностями залишається однією з найбільш дискусійних у сучасній соціальній філософії та правознавчій науці. В умовах трансформації українського суспільства, в якому відбувається переосмислення базових нормативних систем, зазначений конфлікт набуває особливої гостроти і безпосередньо впливає на психоемоційний стан особистості та соціальних груп. Фрустрація як психологічна реакція на перешкоду у досягненні мети виступає одним із ключових наслідків такого ціннісного розриву [7, с. 45].

Фундамент розуміння того, як конфлікт норм призводить до соціальної дисфункції заклав Е. Дюркгайм. Для французького соціолога суспільство потребує нормативної злагодженості. Коли правові норми відриваються від моральних – «закон» перестає збігатися з «совістю» – виникає аномія, що є безпосереднім передвісником соціальної фрустрації.

Сучасний науковий простір розглядає конфлікт права і моралі не просто як класичну антиномію, а як динамічне джерело соціальної деструкції. У межах правових досліджень останніх років (зокрема, праці Т. Дишканта, О. Єлманова, В. Налуцишина, О. Сінькевич, О. Стасевської) акцент зміщується на концепцію «моральної легітимності» закону. Дослідники обґрунтовують, що суто формальне дотримання законності без відповідності фундаментальним етичним цінностям не здатне забезпечити стабільність правопорядку. Дискусія точиться навколо того, чи має право бути «морально нейтральним», чи воно повинно виступати інструментом захисту традиційних чеснот, щоб уникнути відчуження громадян від державних інституцій [3; 8; 11; 16, с. 82–84].

Філософсько-аксіологічний зріз проблеми представлений працями, що аналізують феномен «радикальної моральної незгоди» в умовах плюралістичного суспільства. Сучасні дослідники наголошують на тому, що коли правові норми стають об'єктом надмірної «моралізації» (як це спостерігається в дебатах щодо гендерних прав, екологічної етики чи цифрової приватності), будь-яке юридичне рішення сприймається однією з груп як екзистенційна загроза їхнім цінностям [2; 6]. Це створює підґрунтя для соціальної полярності, де компроміс стає практично неможливим, а правова система перетворюється на арену конфлікту, а не на засіб його розв'язання.

У соціолого-психологічному аспекті концепція соціальної фрустрації знаходить своє відображення у працях, присвячених когнітивним ефектам правового нігілізму, зокрема, дослідження політичної психології. З психологічної точки зору, соціальна фрустрація є станом емоційного напруження, що виникає внаслідок блокування соціально значущих потреб. Коли правові механізми систематично ігнорують або суперечать моральним очікуванням громадян, формується хронічна фрустрація на рівні соціуму. Н. Тейлор - в одному ряду досліджувала цей феномен у контексті сучасних

демократій, вказуючи, що розрив між задекларованими правовими цінностями та реальною правозастосовною практикою породжує масову соціальну апатію та агресію [7, с. 112].

Науковці вказують на «темний бік» моральних переконань: коли суб'єкт сприймає власну мораль як універсальну істину, а діюче право – як перешкоду до її реалізації, то виникає стан гострої фрустрації. Останні публікації демонструють, що такий стан часто веде до радикалізації та «вігілантизму» (самочинного правосуддя), оскільки індивід відчуває «моральне право» порушувати закон заради вищої справедливості [7; 16; 18]. Таким чином, сучасні дослідження підтверджують, що єдність правового і морального аспектів є передумовою не лише ефективного правозастосування, а й психологічного здоров'я всього соціуму.

Первинним механізмом формування соціальної фрустрації виступає блокування очікувань щодо справедливості. У психологічному вимірі фрустрація виникає тоді, коли суб'єкт має стійку ціннісну установку (наприклад, переконання, що злочин має бути покараний), але стикається з непереборною перешкодою у формі неефективної правової процедури або корупційного імунітету. Коли правова система систематично не підтверджує моральні сподівання індивіда, виникає стан когнітивного дисонансу. Це не просто юридична помилка, а «ціннісний тупик», де людина втрачає здатність прогнозувати наслідки своєї правомірної поведінки, що призводить до глибокої дезорієнтації та відчуття незахищеності [7; 19].

Другий механізм пов'язаний із девальвацією правових символів та інститутів. У свідомості людини право має бути сакралізованим втіленням правди. Проте, коли правові норми використовуються як інструменти політичної боротьби або маніпуляцій, відбувається «десакралізація» закону. Суспільство починає сприймати правову систему не як арбітра, а як джерело додаткової несправедливості. Ця інституційна криза породжує колективне

почуття образи (ресентименту), за якого фрустрація трансформується у приховану або відкриту агресію проти державних установ, що виражається у відмові від сплати податків, ігноруванні судових рішень або підтримці позаправових методів вирішення спорів [3; 9; 17].

Третім важливим аспектом є феномен юридичного відчуження. Соціальна фрустрація підживлюється мовним та процедурним бар'єром між правом і громадянином. Складна, надмірно бюрократизована юридична мова часто стає стіною, яка заважає звичайній людині захистити свою моральну гідність у правовому полі. Суб'єкт відчуває себе «об'єктом процесу», а не його учасником. Це породжує відчуття відчуження, за якого правовий простір сприймається як вороже середовище, де діють незрозумілі та несправедливі правила. В результаті фрустрація переходить у фазу соціальної апатії, коли громадяни свідомо самоусуваються від правового життя держави, вважаючи будь-яку спробу боротьби за свої права заздалегідь приреченою [8; 11; 12; 13].

Особливого значення набуває ефект «навченої безпорадності», що виникає внаслідок тривалого ціннісного конфлікту. Якщо моральні протести суспільства проти несправедливих законів або судових рішень роками залишаються без відповіді, у соціумі формується стійке переконання в неможливості будь-яких позитивних змін. Фрустрація у цьому стані стає хронічною, паралізуючи соціальну ініціативу. Правовий нігілізм стає захисною реакцією психіки: людина витісняє право зі своєї системи цінностей, замінюючи його неформальними зв'язками, силовими методами або аморальними практиками виживання, що остаточно руйнує етичний фундамент державності [1, с. 60–72; 3; 8].

Завершальним етапом механізму є радикалізація моральних вимог. Коли закон не забезпечує базового етичного мінімуму, фрустроване суспільство починає вимагати надмірної суворості, схилившись до популізму та самосудів. Моральний гнів, не знаходячи виходу через легітимні правові канали,

виплескується у формі «суспільного вироку», який ігнорує презумпцію невинуватості чи процесуальні гарантії. Таким чином, конфлікт цінностей замикає коло: правовий формалізм породжує фрустрацію, яка, своєю чергою, стимулює моральний радикалізм, що врешті-решт знищує саму ідею правової держави.

Конфлікт моральних і правових цінностей у сучасному соціумі виступає потужним детермінантом соціальної фрустрації, яка виникає внаслідок системного блокування значущих потреб особистості. Спираючись на ієрархію потреб А. Маслоу [19, s. 370–396], можна констатувати, що правова система, яка ігнорує запит індивіда на безпеку, повагу та справедливість, створює стан глибокої психологічної напруги. Фрустрація стає неминучою, коли людина змушена діяти всупереч власним моральним переконанням або коли вона позбавлена ефективних механізмів впливу на правотворення. Такий «нормативний розрив» деформує правосвідомість, перетворюючи закон із гаранта стабільності на джерело колективного стресу, що виявляється у стрімкому зниженні довіри до державних інституцій та поширенні правового нігілізму.

Механізм розвитку цього стану пов'язаний із десакралізацією та відчуженням права, коли юридичні процедури починають сприйматися як ворожа, бюрократизована мова, що приховує несправедливість. Якщо моральні очікування соціуму тривалий час залишаються без відповіді, виникає ефект «навченої безпорадності», де соціальна апатія чергується з висплесками деструктивної протестної активності. У такому середовищі право втрачає свою легітимну силу, а індивід, намагаючись захистити свою гідність, нерідко вдається до позаправових методів вирішення спорів. Це замикає коло соціальної деструкції, де фрустроване суспільство або самоусувається від цивілізаційного розвитку, або схиляється до радикалізації моральних вимог, що ігнорують процесуальні гарантії [12, с. 24–30].

Подолання ціннісного дуалізму потребує фундаментальної аксіологічної модернізації правового поля, яка б орієнтувалася на ідею «етичного права». Це передбачає перехід від вузького юридичного позитивізму до моделі, де закон визнається валідним лише за умови його відповідності природно-правовим імперативам справедливості. Гуманізація правозастосовної практики, розвиток відновного правосуддя та залучення громадян до живого правового діалогу є критичними кроками для нівелювання фрустраційних настроїв. Коли правова норма стає раціональним продовженням етичного консенсусу, вона перестає сприйматися як зовнішній примус, перетворюючись на внутрішнє переконання особистості та надійний фундамент соціальної довіри.

Зрештою, гармонізація моралі та права є не лише юридичним завданням, а й передумовою відновлення цілісності соціального капіталу держави. Стабільність правопорядку залежить від спроможності інститутів влади інтегрувати ціннісний плюралізм у зрозумілу та справедливу процедуру, яка б виступала «парасольковою структурою» для різних світоглядних доктрин. Тільки через визнання людини суб'єктом, а не об'єктом правового регулювання, можливо трансформувати енергію фрустрації у конструктивну громадянську відповідальність. Відновлення моральної місії правосуддя дозволить подолати відчуження особистості від держави та сформувати такий тип правової культури, де повага до закону ґрунтується на його етичній бездоганності [6].

Основним шляхом подолання ціннісного розриву є впровадження моделі аксіологічно орієнтованої правотворчості. Це передбачає, що на етапі розробки законопроектів має здійснюватися не лише юридична, а й етична експертиза, яка оцінюватиме потенційний резонанс норми у суспільній свідомості. Гармонізація можлива лише тоді, коли законодавець відмовляється від вузького юридичного позитивізму на користь «природно-правового» підходу, де закон визнається валідним лише за умови його

відповідності фундаментальним принципам справедливості та людської гідності. Такий підхід дозволяє перетворити право з інструменту примусу на «етичний мінімум», який добровільно приймається соціумом.

Важливим кроком у нівелюванні соціальної фрустрації є гуманізація правозастосовної практики та розширення дискреційних повноважень суддів для врахування морального контексту справи. Судова влада має відійти від механічного «буквоїдства» до розумного застосування принципу верховенства права (Rule of Law), де справедливість рішення є пріоритетнішою за формальну відповідність інструкції. Розвиток інститутів медіації та відновного правосуддя також сприяє гармонізації, оскільки ці інструменти орієнтовані на примирення сторін та виправлення моральної шкоди, а не лише на призначення санкції, що значно знижує рівень ресентименту в громаді [4; 11; 12; 13].

Ключовим фактором гармонізації виступає розвиток правової комунікації та прозорості державних інститутів. Держава повинна не просто «спускати» норми згори, а пояснювати їхній ціннісний зміст і суспільну користь. Використання концепції «право як діалог» дозволяє залучати громадян до обговорення важливих юридичних реформ, що сприяє інтерналізації правових норм – перетворенню зовнішнього закону на внутрішнє переконання особистості. Коли громадянин розуміє етичну логіку законодавця, фрустрація замінюється почуттям співпричетності до творення правопорядку.

Не менш важливою є реформа юридичної освіти та правової культури, де акцент має зміститися з вивчення сухих параграфів на розуміння філософського та морального змісту права. Майбутні юристи повинні виховуватися як «інженери справедливості», для яких совість є не менш важливим орієнтиром, ніж нормативний кодекс. Підвищення етичних стандартів у професійному середовищі суддів, адвокатів та поліцейських є критичним для відновлення довіри до системи. Лише через високу

персональну етику правозастосувача право може повернути собі роль авторитетного морального арбітра в очах громадськості.

Зрештою, гармонізація вимагає формування інклюзивного правового простору, який враховує ціннісний плюралізм сучасного суспільства. В умовах, коли моральні переконання різних груп можуть відрізнятися, право має виступати «парасольковою структурою», яка забезпечує мирне співіснування цих цінностей через процедурну справедливість. Це означає створення таких правових рамок, які б не нав'язували єдину моральну доктрину, але надійно захищали б спільне благо та людську гідність кожного. Такий підхід дозволяє трансформувати соціальну фрустрацію у конструктивну енергію громадянського суспільства, де конфлікт інтересів розв'язується через взаємоповагу та визнання закону як вищої соціальної цінності [2; 3; 5; 17].

Дослідження українських науковців підтверджують, що в суспільствах із нестабільною правовою системою конфлікт між мораллю і правом набуває системного характеру. Так, О. Скакун зазначає, що в перехідних суспільствах норми моралі нерідко випереджають правову регламентацію, що спричиняє ціннісну дезорієнтацію та фрустраційне напруження [13, с. 203]. Це підтверджується і дослідженнями у сфері правової свідомості: коли громадяни сприймають закон як несправедливий, вони або ігнорують його, або відчують внутрішній конфлікт, що є джерелом стресу й соціальної дезадаптації [13, с. 67].

Серед чинників, що посилюють фрустрацію внаслідок ціннісного конфлікту, виокремлюють: корупцію як символічне заперечення правової рівності; подвійні стандарти у правозастосуванні; невідповідність між офіційним правовим дискурсом і повсякденною практикою; відсутність дієвих механізмів захисту прав. Зарубіжний дослідник Т. Тайлер показав, що суб'єктивне відчуття процедурної справедливості є не менш важливим, ніж

матеріальний результат судового чи адміністративного рішення [18, s. 94]. Несправедливість процедури породжує моральне обурення, яке переростає у фрустрацію та девіантні форми поведінки.

Важливим аспектом є також колективний вимір фрустрації. Коли конфлікт моральних і правових цінностей охоплює великі соціальні групи, він може стати рушієм соціального протесту або, навпаки, масової пасивності. Аналізуючи цей процес крізь призму соціальної ідентичності, дослідники зазначають, що ціннісний дисонанс призводить до кризи довіри до інститутів і розмивання соціальної солідарності [1, с. 60–72; 3, с. 89–93]. Зазначена тенденція є особливо характерною для сучасної України в умовах воєнного стану.

Таким чином, конфлікт між моральними і правовими цінностями є потужним чинником соціальної фрустрації, що проявляється як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. Подолання цього конфлікту потребує комплексного підходу: реформування правових інститутів у напрямку їх відповідності моральним очікуванням суспільства, підвищення рівня правової культури, а також розвитку механізмів громадянського контролю за правозастосуванням [7, с. 52; 13, с. 211].

Ступінь закріплення в законодавстві моральних цінностей є показником рівня розвитку права та суспільства. *Таким чином, -зняти взагалі Мораль є основою гуманізму в громадському та державному житті, основою гуманізму в праві [13; 14]. І сприяти цьому процесу у вирішальній мірі мусить кодифікація моральних принципів та їх виконання як самого незаперечного закону.*

Існує об'єктивна необхідність коригування як самого суспільного життя загалом, так і соціальних регуляторів через процес їх вдосконалення та підпорядкування демократичним і правовим стандартам. Необхідно виробити такі правові норми, які охоплювали б якомога більше моральних принципів і

висловлювали волю не лише законодавця, а й народу, як того вимагає Конституція України.

Отже, мораль і право є двома взаємопов'язаними, але принципово різними регуляторами суспільної поведінки. Якщо право спирається на примус і формальну визначеність, то мораль функціонує на основі внутрішнього переконання та суспільного схвалення. Конфлікт між ними виникає тоді, коли правова норма суперечить моральним уявленням індивіда або спільноти.

Висновки. Конфлікт моральних і правових цінностей є не просто теоретичною дилемою, а фундаментальною деструктивною силою, яка провокує стан глибокої соціальної фрустрації. Блокування суспільних очікувань щодо справедливості через неефективність правових інститутів або надмірний нормативний формалізм призводять до накопичення психологічної напруги, що трансформується у правовий нігілізм та соціальне відчуження. Фрустрація у цьому контексті постає як маркер втрати моральної легітимності права, свідчать про те, що закон перестав виконувати свою головну функцію – бути інструментом етичної гармонізації соціуму.

Подолання цього конфлікту вимагає відмови від вузькопозитивістського розуміння права на користь аксіологічної модернізації всієї правової системи. Ключовим шляхом гармонізації є впровадження принципів «етичного права», де правова норма розглядається як логічне продовження морального консенсусу суспільства. Це передбачає не лише гуманізацію правозастосовної практики та посилення дискреційних повноважень суду для врахування ціннісного контексту справ, а й перехід до відкритої правової комунікації, де законодавець і громадянин перебувають у постійному діалозі щодо змісту та мети правового регулювання.

Перспективи мінімізації соціальної фрустрації лежать у площині відновлення довіри до права як до вищої цінності, що здатна забезпечити мирне співіснування різних світоглядних доктрин. Стабільність правопорядку

в майбутньому залежатиме від спроможності держави інтегрувати фундаментальні етичні імперативи в архітектуру правових норм, створюючи інклюзивне середовище, де закон захищає людську гідність не лише формально, а й фактично. Лише через такий синтез моралі та права можливо трансформувати деструктивну енергію суспільного невдоволення у конструктивний розвиток правової держави та громадянського суспільства.

Перспективою подальших досліджень є емпіричне вивчення рівня фрустрації в конкретних соціальних групах залежно від типу ціннісного конфлікту, а також регуляторів суспільних відносин в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Балинська О. М. Правосвідомість як елемент правової культури суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 60–72.

2. Джолос С. В. Взаємодія і співвідношення права і моралі: легістський погляд [Електронний ресурс]; *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 5.Т. 1. С. 37–41; Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/pravo05/part_1/09.pdf

3. Єлманова О. М. Право та мораль: співвідношення понять в контексті аналізу основних регуляторів суспільних відносин, чинників та наслідків їхнього регулятивного впливу [Електронний ресурс]. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 89–93. Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_4/89.pdf

4. Загальна теорія держави і права : підручник /М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.

5. Косьмій М. М. Мораль і право: питання розмежування та взаємодії. *Науково-інформаційний вісник*. 2011. № 3. С. 33–38.

6. Максимов С. І. Правова реальність як предмет філософського осмислення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12. Харків, 2002. 40 с.
7. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. 2-ге вид., виправл. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
8. Налуцишин В. В. Соціальний контроль у забезпеченні правового порядку: філософсько-правова ідея та її сучасний розвиток: монографія; Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький: Мельник А. А., 2018. 336 с.
9. Самолюк Ю. М. Співвідношення права і моралі. URL: [<http://dspase.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/02-Samolyuk.pdf?sequence=1>]
10. Сінькевич О. В. Взаємодія конституційно-правових норм з нормами моралі. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія Юридичні науки*. 2001. Випуск 47. С.179–182.
11. Сінькевич О. В. Функції конституційного права як галузі права України: монограф. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 462 с.
12. Сінькевич О. Функції права: конституційний вимір. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 24–30.
13. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2016. 528 с.
14. Сливка С. С. Філософія права : підручник. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ : Атіка, 2012. 256 с.
15. Стасевська О. А., Уманець О. В. Кризі моральних цінностей як фактор соціальної фрустрації. *Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2020 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. С. 252–256.
16. Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2020 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 506 с.

17. Українська парадигма справедливого суспільства: правові та політичні аспекти [Текст] : наук.-аналіт. доп. / [Н. М. Батанова та ін.]; за ред. д-ра політ. наук., проф., чл.-кор. Нац. акад. прав. наук України І. О. Кресіної; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Талком, 2025. 317 с.

18. Lind E. A., Tyler T. R. *The Social Psychology of Procedural Justice*. New York : Plenum Press, 1988. 267 p.

19. Maslow, A. H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>